

Pietų Amerikos lietuviai tėvynės (iš)laisvinimo byloje

Deimante ŽUKAUSKIENĖ

Po II pasaulinio karo apie 60 tūkst. lietuvių dėl politinių priežasčių pasitraukė į Vakarų Europą, daugiausia Vokietiją. Politiniai pabėgėliai, vadinamieji dipukai (pagal anglišką santrupą DP – *Displaced Persons*), įsikurdavo pabėgėlių stovyklose. Ten gyveno kelerius metus, vystė įvairią kultūrinę veiklą ir ilgainiui išsibarstė po visą pasaulį. Daug jų atvyko gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas. Dalis emigrantų, net ir skausmingai praradę visą ankstesnį savo gyvenimą ir priversti jį kurti naujomis sąlygomis ir priemonėmis, įsitraukė į užgrobtos tėvynės laisvinimo veiklą. Senoji išeivių karta tiesiogiai su karu nesusidūrė, tačiau sunkiai išgyveno kartu su Lietuva. Taigi prie anksčiau atvykusių lietuvių prisijungė *dipukai*. Karo žaizdos, pabėgimo kaltės, gėdos jausmas, o ypač pagarba likusiems Lietuvoje giminėms, artimiesiems tapo akstinu skleisti žinią apie Lietuvą. Išlaisvinimo veikloje svarbios lietuvių institucijos – *Amerikos lietuvių taryba (ALT)*, *Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK)*, *Lietuvos laisvės komitetas (LLK)*, *Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB)*. Apie šių organizacijų veiklą išleista nemažai knygų, parašyta straipsnių. O kaip šiuo klausimu dirbta kitoje žemyno pusėje, kur lietuviai pasklido dar prieš I pasaulinį karą?

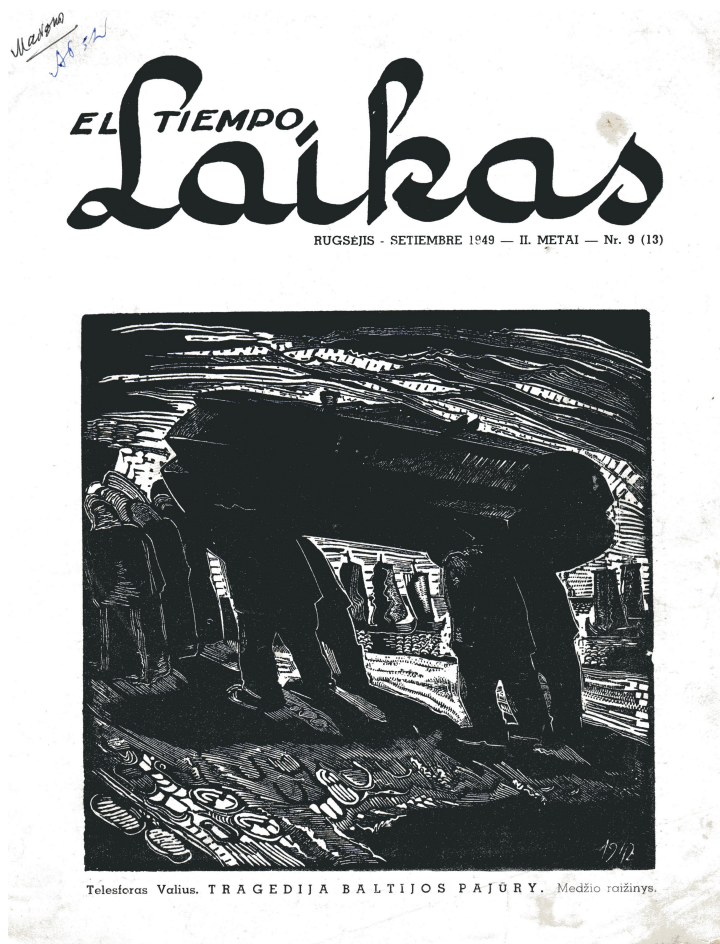
Brazilijoje užimtos Lietuvos klausimu rūpinosi *Politinių reikalų komisija* (sudaryta Brazilijos lietuvių bendruomenės), Argentinoje – 1947 m. įkurtas *Lietuvai laisvinti centras*, Kolumbijoje kurį laiką veikė *Rezistencinės santarvės skyrius*. Išskirtinis reiškinys, jog aneksuotos Lietuvos (iš)laisvinimo veikloje dalyvavo ir įvairūs meno kolektyvai, susibūrimai. Apie 4 dešimtmetį Argentinoje prie įkurtos draugijos *Lietuva* pradėjo formuotis *Šv. Cecilijos choras*. Jo vadovas Vaclovas Rymavičius su visa energija ir atsidavimu rūpinosi choro plėtra ir veikla. *Šv. Cecilijos choras* jau

nuo savo įkūrimo pradžios dalyvaudavo radijo laidose, vietinės televizijos programose skleidamas po šalį lietuviškas dainas. Choras siekė išlaikyti ten gyvenusių lietuvių tautinę savimonę, krikščioniškas vertybes ir eiti Nepriklausomos Lietuvos keliu.

1947 m. kovą pradėjo veikti „lietuviška radijo valandėlė“, kurioje buvo kalbama apie Lietuvą ir jos kovą už laisvę. Radijo valandėlėse galimybę išsakyti savo nuomonę bei išreikšti paramą Lietuvai galėjo ne vienas aukšto rango šalies politikas, karininkas, visuomenės veikėjas. Kiekviena laida buvo baigiama žodžiais: „Vėliau ar anksčiau Lietuva bus vėl laisva.“^[1] Radijo programa *Lietuvos aidai* (isp. *Ecos de Lituania*) su didesnėmis ar mažesnėmis pertraukomis veikia iki šių dienų.

I Pietų Amerikos lietuvių kongresas, kuris įvyko 1960 m. gruodžio mėn. 3–6 dienomis Aveljanedoje (Argentina), lietuvių parapijos patalpose, taip pat skelbė, kad vienas iš svarbiausių savo uždavinių – *išlaikyti lietuvių ir prisidėti prie Lietuvos išlaisvinimo akcijos*^[2]. Prie kongreso organizavimo prisidėjo *Lietuvai išlaisvinti centras*.

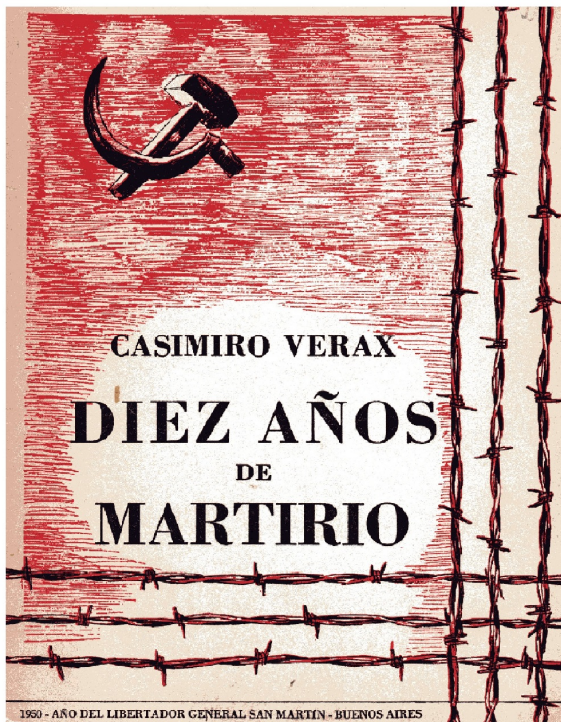
Kalbant apie kultūrinę spaudą, tėvynės išlaisvinimo byloje reikšmingas laikraštis *Laisvoji Lietuva*, leistas Urugvajaus Lietuvių kultūros draugijos 1945–1951 m. Laikraštyje daug dėmesio skirta lietuvių ir Lietuvos laisvės problemai. Panašaus turinio katalikiškas laikraštis *Laikas* pasirodė Buenos Airėse 1948 m. Leidinys buvo skaitomas ne tik Buenos Airėse, bet ir likusioje Pietų bei Šiaurės Amerikoje, ten, kur gyveno lietuviai, kartais pasiekdamas ir Europą. *Laikas* bendradarbiavo su pasaulio spauda, lietuviškomis organizacijomis.

Telesforas Valius. TRAGEDIJA BALTIJOS PAJŪRY. Medžio raizėnys.

Pietų Amerikoje išleista nemažai knygų, skirtų Lietuvos laisvės bylai. Jose daugiausia pasakojama apie II pasaulinį karą, trėmimus, partizanus, Nepriklausomybės kovas, katalikų bažnyčios persekiojimus. Apie 8 dešimtmetį ispanų kalba leista *Lietuvos katalikų bažnyčios kronika*. Leidinys buvo platinamas ispanakalbėse šalyse. Vėliau *Lietuvos katalikų bažnyčios kronika* išversta į portugalų kalbą ir platinta Brazilijoje.

Nemažai tokių knygų parašęs ir išleidęs Argentinos lietuvių bendruomenės veikėjas, žurnalistas Kazimieras Čibiras (1911-1974), pasirašinėjęs slapyvardžiu *Casimiro Verax* (*Kazimieras Tiesa*). Tai buvo vienas iš nepailstančių karių, kovojusių už lietuvių puoselėjimą, už Lietuvos teisę susigrąžinti laisvę. Gyvendamas Argentinoje, o vėliau Urugvajuje, Kazimieras Čibiras atsidėjo rašymui. Žurnalistas daugiausia rašė lietuvių išeivių spaudai, tačiau jo straipsniai buvo spausdinami ir svarbiuose Pietų Amerikos kraštų dienraščiuose.

K. Čibiras rašė gimtąją lietuvių kalba, tačiau jam talkininkavo savanoris vertėjas iš Argentinos lietuvių bendruomenės. Jų dviejų bendradarbiavimas virsto stambiais ir reikšmingomis knygomis:

Lietuva kryžminėje ugnyje (Lituania entre fuego entzado), 1944 m.

Europa ar Čingischanas? - Lietuva ir SSRS (Europa o Genghis Khan? - Lituania y la URSS), 1945 m.

Dešimtis kančios metų (Diez Anos de martirio), 1950 m.

Genocido imperija - deportacijos ir vergovė sovietų pasaulyje (El imperio del genocidio - Las deportaciones y la esclavitud en el mundo soviético), 1954 m.

Lietuva, kas ji buvo, kas ji yra (Lituania, le que fue, lo que es), 1955 m.

La agresion y el colonialismo sovieticos en Lituania, 1961 m.

Petras Babickas

Tokiame kultūriniame kontekste rašė ir Petras Babickas, nepriklausomos Lietuvos rašytojas, Lietuvos radijo žurnalistikos pradininkas, intensyviai dalyvavęs antisovietinėje veikloje ir už tai priverstas emigruoti iš Lietuvos. 1944 m. P. Babickas kartu su didžiąja emigrantų banga pasitraukė į Vokietiją. Kurį laiką gyveno Italijoje, klajojo po Šiaurės ir Pietų Ameriką, o 1949 m. visam laikui apsigyveno Brazilijoje, Rio de Žaneire. Petras Babickas – aktyvus vietos lietuvių bendruomenės narys, dirbęs Lietuvos pasiuntinybės Brazilijoje sekretoriumi, kultūros skyriaus vedėju, spaudos atašė, savaitinės radijo valandėlės portugalų kalba *Lietuvos balsas* vedėju. Visą gyvenimą be galo sielojosi dėl Tėvynės, tik ją gyveno. Rašytojas emigracijoje buvo aktyvus kovotojas už Lietuvos laisvę. Tai ypač išryškėja jo kūryboje ir atsiskleidžia kai kuriose gyvenimo detalėse. *Kai mirė Stalinas, Babickas didžiausio Rio de Žaneiro dienraščio korespondentui nediplomatiškai leptelėjo, jog tai esanti maloni naujiena, ir pateko į pirmuosius oficialiosios spaudos puslapius.*^[3] P. Babicko kūrybinėje biografijoje yra mažai žinomas faktas – 1948 m. Argentinoje išleista jo knyga *Lietuva bolševikų okupacijoj*, kurią pasirašė Jurgio Manto slapyvardžiu. Rašytojas taip pat išleido publicistinių, grožinių knygų apie Lietuvą. Jo archyve išlikęs testamentas juodraščio lapelis, kurio pabaigoje parašyta: „Ačiū visiems. Atsiprašau. Lietuva bus laisva! Petras Babickas.“ *Liko Lietuvos piliečiu, mirė nepriėmęs Brazilijos pilietybės.*^[4]

JURGIS MANTAS

LIETUVA

BOLŠEVIKŲ OKUPACIJOS

BUENOS AIRES 1948

Už Lietuvos laisvę kovojo ir Venesueloje gyvenęs diplomatas Vytautas Antanas Dambrava. V. A. Dambrava paliko ryškius pėdsakus mūsų šalies istorijoje ir pasižymėjo ne tik kaip puikus diplomatas, teisininkas, bet ir kaip produktyviai rašantis žurnalistas, paskyręs savo darbus Lietuvai. 1948 m. atvykęs gyventi į JAV, tapo aktyviu lietuvių išeivijos veikėju. Dirbo Čikagos lietuvių dienraščio *Draugas* korespondentu Jungtinėse Tautose, radijo stoties *Amerikos balsas* lietuviškame skyriuje bei naujienų tarnybai Europoje, JAV informacijos agentūroje (USIA). Diplomatinėje tarnyboje dirbo Vietname, Bolivijoje, Meksikoje, Argentinoje, Venesueloje, Brazilijoje, Urugvajuje, Salvadore ir Hondūre. Ten ėjo atašė, konsulo, pirmojo sekretoriaus ar ambasadoriaus pareigas. Diplomatas parašė ir išleido knygų apie okupuotą Lietuvą, ne kartą kalbėjosi su įvairiais užsienio politikais apie aneksuotas Baltijos šalis.

„Venecuelos lietuvis“ Nr. 5, 1973 m. vasario 5 d., 23 p.

V. A. Dambrava visur stengėsi kelti okupuotos Lietuvos klausimą, tam rasdavo laiko ir būdų, netgi sugebėjo į šią veiklą įtraukti Venesuelos lietuvių jaunimą. Antai 1973 m. vasarį žurnale *Venesuelos lietuvis* išspausdintoje nuotraukoje – studento Aro Mažeikos automobilis su skambiu šūkiu ispanų kalba, kuriuo reikalaujama laisvės aneksuotai Lietuvai. Su panašiais automobiliais kurį laiką Venesuelos sostinėje važinėjo keletas lietuvių jaunuolių. Tokia originali priemonė Lietuvos laisvės bylai viešinti.

Vytautas Antanas Dambrava

HISTORIA DE UN PACTO INFAME

1969–1989 m. V. A. Dambrava išleido straipsnių seriją apie baltų tremties literatūrą, Molotovo-Ribentropo pakto aplinkybes bei pasekmes, neteisėtų psichiatrijos metodų naudojimą Sovietų Sąjungoje. Taip pat skelbė publikacijas apie užgrobtą Baltijos šalių likimą ir padėtį Venesuelos spaudoje. Po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo išleista knyga *Kelyje į laisvę*, kurioje surinkti Vytauto Antano Dambravos straipsniai, įvairūs pamąstymai, pokalbiai. Jau 2000 m. pasirodė publicistinė knyga *Vakar, šiandien, visuomet* ir dar viena knyga *Širdis – Lietuva*. Joje sudėta diplomato biografija bei amžininkų prisiminimai apie ambasadoriaus veiklą Lietuvos labui.

VYTAUTAS
ANTANAS
DAMBRAVA

KELYJE Į LAISVĘ

*Straipsniai,
esė,
interviu*

Ir tai tik keletas asmenybių, kurios paskyrė savo gyvenimą tėvynės labui, keletas sambūrių, organizacijų, kurios ėjo tėvynės laisvinimo keliu ir įnešė didelį indėlį į tėvynės (iš)laisvinimo bylą. Kova dėl tėvynės laisvės tęsiasi dar ilgai, tačiau lietuvius įkvėpė nuolatiniai išeivijos bandymai priminti visam pasauliui apie sunkią padėtį Lietuvoje, sovietų vykdomus nusikaltimus, o ir politinė, moralinė išeivių pagalba įgyvendinant Lietuvos siekius buvo neišsenkama.

[1] Istorija // Radijo valandėlė „Lietuvos aidai“ (Espacio Radial „Ecos de Lituania“), ecosdelituania.com.ar.

[2] Lietuviai Argentinoje : 1918-1968 Lietuvos laisvės kovos metai / [paruošė ir redagavo Jonas Papečkys]. – Rosario: Rosario lietuvių bendruomenės leidinys, 1968, p. 24.

[3] Ruseckaitė Aldona, *Petras Babickas Archyvai*, Maironio literatūros muziejus: 2010, p. 23.

[4] Ten pat, p. 21.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

